

ואתה עשית חסד עם כל בני ישראל – מהו החסד?

בהעלותך ששם זה אירע, קודם עזיבתם את הר סיני ללכת לא"י? ותירץ ראב"ע דבר מעניין, שמכיון שפרשת בשלח נגמרה עם פרשת עמלק שנצטוו להכריתו, אז זה לעומת זה הזכיר שיתרו עשה לנו טובה ושאלו צריכים להכיר לו טובה, אבל זה משום שידעה התורה שבעתיד יהיה פעם בו צאצאי עמלק וצאצאי יתרו יחיו ביחד, ויבוא היום ויצטוו שאלו למחות את עמלק, אבל בני קיני יהיו גרים שם, ואז יצטרך שאלו לומר לבני קיני לצאת משם – ויאמר שאלו אל הקיני סורו רדו מתוך עמלקי פן אוספך עמו ואתה עשית חסד עם כל בני ישראל בעלותם ממצרים, ומקורו של שאלו מזה שהתורה פירסמה מעשה יתרו מיד לאחר עמלק ועשתה סמיכות הפרשיות מהן, ומזה למדנו להציל אותם. ולפי פשוטו הכוונה [כמו שפירש רבינו בחיי בדעת הראב"ע, וכן הוא במלבי"ם שם] שהתורה מלמדת אותנו דרך ארץ, שכמו שיש מצוה למחות זכר עמלק משום שאנו צריכים לזכור מה הוא עשה לנו בדרך בצאתכם ממצרים, ויש להעניש את הרשע, כמו כן יש מצוה לזכור את מעשה הצדיק, והיינו שנצטוו לשלם לכל אחד ואחד גמולו הראוי, וכמו שנכרית את עמלק כמו כן נטיב ליתרו. אבל נראה להעמיק בשתי נקודות:

א. מה הכונה שיתרו עשה טובה לישראל כלשון הראב"ע ורב"ח המיוסד על לשון הפסוק ואתה עשית חסד, מה החסד שעשה יתרו עם בני"י שמחמת זה הוא ניצל מחרב שאלו? והנה הרמב"ן מעתיק את הראב"ע בלשון סתום [הזכיר שעשה לנו יתרו טובה] ולא מזכיר מה היא הטובה, ורב"ח אומר "שהיה לנו לעינים בדרך המדבר", אבל המעיין בראב"ע יראה שמצדד שהטובה שעשה יתרו הוא שהציע להם ואתה תחזה, וכ"כ הרד"ק בספר שמואל "בעצה שנתן יתרו למשה" ולכן זה נחשב חסד עם כל ישראל [ובאמת יש מקור לזה מהמכילתא יתרו ב], אבל כנראה פירש"י לא יעלה יפה עם הסבר זה, א' דהנה בפרשת דברים כאשר מוכיח משה את בני"י על מה שעשו במדבר הוא מונה ענין זה, שהוא מספר להם אודות ההצעה למנות שרי נ' ושרי י', שבני"י אמרו לו טוב הדבר אשר דברת לעשות, ופירש"י החלטתכם את הדבר להנאתכם, היה לכם להשיב, רבינו משה, ממי נאה ללמוד ממך או מתלמידך, לא ממך שנצטערת עליה, אלא ידעתי מחשבותיכם, שהייתם אומרים עכשיו יתמנו עלינו דיינין הרבה, אם אין מכירנו אנו מראין לו דורון והוא נושא לנו פנים, הרי שלדעת משה רבינו זה היה דבר שלילי, והיינו שאף שכוונתו לטובה אבל משום שיתרו לא הבין את רעיון משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע, וזה כבר לא אותו הדבר, יש חילוק גדול אם שומעים התורה מפי משה או מפי תלמידו ותלמיד תלמידו, הרי שהיה זה חסרון במדרגת כלל ישראל, וא"כ לפ"ז תמוה שזה יחשב חסד.

אבל לא רק מוכח זה מסברא, אלא מפורש ברש"י בספר שמואל שם שמפרש שקאי על הסעודה שעשה יתרו עם משה ואהרן והביא זבחים לאלקים, ומובן שלא רצה רש"י לפרש כמו הראב"ע והרד"ק בזה כמש"כ, אבל גם פירש"י שם תמוה מאד, וכי זה חסד, וכי היו רעבים עד שהוצרכו לסעודה ומשום זה ניצלו בניו, הלא היה להם את המן ואת השלל, ואיך אפשר לומר שזה נקרא חסד? וכנראה שלכן היסס הרמב"ן מה בדיוק היה החסד שעשה יתרו, ולכן סתם ולא פירש רק שעשה טובה, כלומר

יתרו תשפ"ב שלום רב – ויהי ממחרת וישב משה לשפט את העם ויעמד העם על משה מהבקר ועד הערב, ומזה נמשכה עצת יתרו שזה דבר הקשה ונבל תבל וגו' ולכן יש למנות שרי חמשים ושרי עשרות להקל על משה. רש"י מביא את הספרי ומפרש אותו שויהי ממחרת זה ממחרת יוה"כ של השנה השניה, כלומר לאחר שנמחל להם על חטא העגל ואז ישב משה לשפוט את העם, כי אי אפשר שהיה זה קודם מתן תורה שהרי איך אמר משה שוהודעתי להם את חקי האלקים ואת תורותיו, שקודם מתן תורה זה לא היה שייך, ולאחר מתן תורה הרי לא ישב משה לשפוט את העם שהרי ירד ב"ז בתמוז ושבר את הלוחות, ולמחרת עלה בהשכמה ושהה שמנים יום וירד ביוה"כ, ולכן הפרשה הזו לא כתובה כסדר. ורש"י מוסיף שאפילו למ"ד שיתרו קודם מתן תורה בא, אבל פרשה זו אירעה לאחר מתן תורה ולאחר יוה"כ, ולאחר זה ביקש משה מיתרו להשאר כמו שמסופר בפרשת בהעלותך, וכאשר יתרו לא רצה אז הוא חזר לארצו שזה כתוב כאן וישלח אותו אל ארצו, כך יוצא לפי שיטת רש"י. [והנה הרמב"ן דוחה את פירש"י בספרי מכמה טעמים, וכי איך אפשר שאכלו את הסעודה ביוה"כ ועוד קושיות, אבל לא מקשה קושיא פשוטה לכאורה שאם למחרת זה מחרת יוה"כ לאחר שירד משה מן ההר ביוה"כ, א"כ פשוט שעמדו על העם על משה מבקר ועד ערב, שהרי משה לא היה נמצא שמנים יום, ובודאי אירע הרבה דיני תורה ודו"ד בין בני ישראל, אבל א"כ מה הראיה שכך יהיה כל יום עד שהסיק יתרו מזה שנבל תבול, הלא זה פשוט שיהיה לחץ לאחר שלא היה נמצא כמעט שלשה חדשים, אבל מהיכתי תיתי שכך זה יהיה לעתיד, ולא ראיתי עומדים על נקודה זו, ותמוה טפי.]

והנה כמו רש"י הנ"ל, הראב"ע ג"כ מביא שנחלקו חז"ל מתי בא יתרו למדבר אם קודם מתן תורה או לאחריה, דלפי סדר התורה מפורש שבא קודם מת"ת, אבל התנאים והאמוראים נחלקו בזה, והראב"ע מכריע שבא לאחר מת"ת, ומביא כמה ראיות, א' ממה שכתוב [פ"ה] שבא יתרו אל המדבר אשר הוא חונה שם הר האלקים, ולכאורה מדוע מוסיף אשר הוא חונה שם דהול"ל ויבא אל הר האלקים, ומזה מוכיח ראב"ע שבא אליו לאחר שחנה שם שנה שלמה, שהיו שנה שלמה בהר סיני עד כ' אייר לשנה השנית כמו שמפורש בפרשת בהעלותך, ובהכרח שהפסוק בא להשמיענו שבא לאחר מת"ת, שלא כפי הסדר שנכתב.

עוד הוכיח הראב"ע ממה שאמר משה והודעתים את חקי האלקים ואת תורותיו, ובהכרח שכבר קיבל התורה, כי אחרת מה הודיע להם. וזה כמו רש"י הנ"ל שפרשת ואתה תחזה נאמרה לאחר מתן תורה, אלא שלרש"י אין להוכיח מזה מתי הוא בא, אלא מתי אירעה פרשת ואתה תחזה.

עוד הוכיח ממה שכתוב שיתרו הלך לו אל ארצו, ולדעת ראב"ע כמו רש"י זה היה בשנה שניה כאשר עמדו לעזוב את הר סיני ולנסוע לא"י, שבקש משה מיתרו להשאר והוא סירב ואמר שאני אלך לארצי ומולדתי, וזה ההליכה הכתובה כאן, והיינו שיתרו בא פעם אחת והלך פעם אחת, ומאחר שהלך שוב לא חזר. ועיין ברבינו בחיי שהסביר ראיה זו דבהכרח שלחו לאחר מת"ת "כי איך ילך יתרו ולא ימתין לנתינת התורה?"

ולפ"ז הקשה הראב"ע אם בא לאחר מת"ת מדוע נכתבה פרשה זו בתורה קודם מת"ת – זה היה צריך להכתב בפרשת

כלשון הפסוק שאתה עשית חסד, אבל לא מבואר מה.

ובאמת גם בפרשת בהעלותך כשמבקש משה מיתרו שלא יעזוב וישאר עמם הוא אומר לו "והיית לנו לעינים", והראשונים לא מבארים להדיא למה בדיוק הוצרך יתרו בשביל משה, מה יש לו להוסיף שבני ישראל לא יכולים לעשות בכוחות עצמם וכאילו הם צריכים לעזרה חיצונית, ועיי"ש ברב"ח שפירש והיית לנו לעינים "להורות לנו את הדרך" והיינו שיתרו היה בקי במדבר, אבל רב"ח בעצמו מקשה הלא היה לנו את עמוד הענן שכל תפקידו הוא לנחתם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם ללכת יומם ולילה כמפורש בפרשת בשלח, ולמה הוצרכו ליתרו בשביל להיות מורה דרך. ורב"ח כ"כ נתקשה בזה עד שאמר שמכיון שהיו בבני ישראל מעוטי אמנה שהיו מפחדים לצאת, לכן בשביל להרגיע אותם אמר שיש לנו מורה דרך מקצועי שיורה לנו את הדרך, כלומר שהמעוטי אמונה האמינו ביתרו יותר מעמוד הענן, והדברים תמוהים עד מאד. ובמהר"י קרא בשמואל ג"כ פירש כן וביאר "שהיה להם נחת רוח מיתרו, שהיה מראה להם חנייתם ומסעם, שהרי היה לשם מקומו והיה בקי בתהלוכות ובשבילים שבו", הרי שיתרו היא מדרך נסיעות, וזה הכל פלא גדול.

אבל המסתבר לע"ד בדעת רש"י [ואפשר גם הרמב"ן] שכל זה הוקשה להרלב"ג בספר שמואל שם, ולכן אף שגם הוא הזכיר את עצת יתרו כחסד, אבל קודם לזה כתב ביאור אחר וז"ל הנה זה החסד היה כשבא יתרו אל משה במדבר והראה עצמו שמח בהצלחת ישראל, עכ"ל. והיינו שזה תלוי עם מה שקרה עם עמלק, שהרי מלחמת עמלק היה נצחון גדול לעמלק במישור הפסיכולוגי, והיינו שבנ"י יצאו ממצרים על הגובה, עשרה מכות קריע"ס, ביזת הים, הכל טוב, הם בדרך להר סיני לקבל את התורה ואז מיד לעלות א"י משאת נפשם, ופתאום צץ קם לו אויב אכזרי, שבא רק בשביל אנטישמיות, ולא על נחלה או קרקע ומזנב בהם, ואף שבסופו של דבר החלישו אותם, אבל לא גמרו אותם, הם נשארו כח חזק שבעתיד עוד ינחלו הרבה נצחונות נגד היהדות עד ימי הנאצים ועד בכלל, ולכן זה פגע ברגש הבטחון בהקב"ה שיגין עליהם ויושיע אותם מכל צרה ויעלם לא"י וכו', זה ערער את אמונתם בהקב"ה, וזה היה מטרת עמלק, אשר קרך בדרך, לצנן את ההתלהבות שלהם להקב"ה, והרי קודם לזה עוד רפו ידיהם מן התורה, וכאשר בא עמלק וזנב בהם, זה החליש אותם עוד יותר, והיו מוכנים לחזור למצרים.

ואז, כנגד זה, כאילו מלאך מהשמים בא יתרו ובהתלהבות גדולה שמע את כל הסיפורים וראה רק את הצד החיובי, והוא מסביר לכלל ישראל כמה הם מאושרים שיש להם ה' שהוא גדול מכל האלקים, שהצילכם מיד מצרים, על כל הטובה אשר עשה ה' לישראל, הוא רומם אותם וחיזק אותם וחגג אתם, ולקח עולה וזבחים ועשה סעודה אתם, סעודת הודאה, וכל זה היה לחגוג ולעלות על נס את הנצחון הגדול של כלל ישראל, היה לו ראיית עין חיובית, ובמקום להתרכז על הרע הוא התרכז על הטוב, וזה הרים והגביה את מצב הרוח של כלל ישראל שהתחזקו בה' ובטחו בו, ואין לך חסד גדול מזה מלחזק יהודי במצב שהוא מרגיש נמוך ושפל, ולטפוח על שכמו ולעודד אותו שה' אתך, ולהראות לו את כל חסדי ה', ולשמוח ולחגוג על חסדי ה', זה החסד היותר גדול שאפשר לעשות, וזה מה שעשה יתרו עם כל בנ"י. וזה כוונת רש"י במה שאמר שהחסד שעשה הוא הסעודה,

שתמהנו מקודם מה החסד בזה, אבל כוונת רש"י ככוונת הרלב"ג, שהסעודה שעשה יתרו היה חלק ממסע החיזוק שלו לכלל ישראל, להביא עולות ושלמים, לקרוא לכל ישראל לחגוג ביחד עם משה ואהרן, אין לך שמחה וחיזוק גדול מזה.

ומצאתי כעין מקור לרעיון זה בדברי חז"ל [משנת רבי אליעזר פרשת טו, נדפס בארסטקרויל] וז"ל ואתה עשית חסד גר' רבי אליעזר אומר גר שבא להתגייר הרי כאילו עשה חסד עם כל בני ישראל, שכן שאול אומר לבני יתרו ואתה עשית חסד עם כל בני ישראל – וכי מי הוא שיכול לעשות חסד על כל האלפים והרכבות? אלא כיון שנתגייר ביניהם ואמר ברוך ה' אשר הציל אתכם כאילו עשה חסד עם כולם, עכ"ל. והן הן הדברים!

ומובן היטב מש"כ הראב"ע שנכתבה פרשת יתרו מיד לאחר פרשת עמלק [אף שאין מקומה כאן]. והיינו משום שיתרו בא עכשיו רק משום פרשת עמלק, ולולא פרשת עמלק אפשר שלא היה בא, שאז לא צריכים אותו, אבל מכיון שראה את המצב הרע שבו נכנסו בני ישראל לאחר מלחמת עמלק לכן בא.

ונראה שזה גם כוונת רש"י בתחלת הפרשה וישמע יתרו מה שמועה שמע ובא קריע"ס ומלחמת עמלק (ומצויין זבחים קטז). והנה בזבחים שם נחלקו בזה תנאי, שהגמ' מקשה מה שמועה שמע ובא, ר' יהושע אומר מלחמת עמלק שהרי כתוב בצדו ויחלוש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב, ר"א המודעי אומר מתן תורה שמע כו' ר"א אומר קריע"ס שמע ובא. ודברי רש"י תמוהים, דהרי נחלקו בזה תנאי ואין צירפם לאחד [ועוד מדוע לא העתיק דברי ר"א המודעי ששמע מתן תורה, וזה אמנם תלוי במחלוקת מתי בא יתרו]. אבל לפ"ז י"ל שהוקשה לרש"י קושיית הראב"ע והרמב"ן שאם יתרו בא לאחר מתן תורה מדוע נכתב זה כאן, ולזה תירץ כנ"ל, שמכיון ששמע קריע"ס מצד א' ומלחמת עמלק מצד ב', כלומר הוא שמע את הטוב וגם שמע את הרע, ממילא הוא בא, דאילו שמע קריע"ס לבד אפשר לא היה בא, כי כל העולם שמע מזה, שמעו עמים ירגזון חיל אחז כל יושבי פלשת, אבל העיקר שבא הוא שמלכד קריע"ס שזה הנס הגדול, הוא שמע ששוברו בצדו, שהמלחמה נגד עמלק לא נגמרה בנצחון מזהיר, והבין מיד מה יקרה לכלל ישראל ולכן בא. ומדויק זה להפליא בלשון הגמ' שר' יהושע אומר ששמע מלחמת עמלק שהרי כתוב בצדו ויחלוש יהושע את עמלק, ולכאורה מדוע העתיק פסוק זה דהו"ל לומר דכתיב ויבא עמלק וילחם עם ישראל, אבל הכוונה שמפסוק זה לבד אין ראיה איך נגמר הדבר ואילו היה נצחון מזהיר לבני ישראל, וא"כ לא היה יתרו בא, אבל מכיון שנגמר רק בהחלשה ולא בנצחון מזהיר, ממילא בא, ומזה הבין רש"י שזה עיקר שליחותו של יתרו. וזה החסד הגדול, ואין הכוונה לפרשת ואתה תחזה, ודו"ק.

ולכן מדה כנגד מדה בשעה שבא שאול לנקום מעמלק, הוצרך להציל את יתרו, בדיוק כמו שיתרו הציל את בנ"י ישראל מהשפעת עמלק בשעתו. גלגל החזור.

ב. אבל יש עוד לתמוה על מה שאמר שאול שמכיון שיתרו עשה חסד לכן לא יהרוג אותם, ולכאורה תמוה וכי אם לא עשו חסד היה הורגם, הרי יתרו היה חלק מכלל ישראל, שרש"י פירש שהלך לגייר את בני משפחתו, וא"כ איך שייך שיהרגם?

אבל באמת זה לא כ"כ פשוט שאכן יתרו התחבר עם כלל ישראל להיות עם אחד, דאמנם רש"י מפרש שהלך לגייר את בני

משפחתו, והרמב"ן כתב ויתכן שהלך שם לגייר את בני משפחתו ואז חזר, אבל אי נמא כדעת סיעת הראב"ע שיתרו בא לאחר מתן תורה ואז הלך לארצו בשנה השניה, א"כ לא היתה כאן גירות כל עיקר, אלא אדרבה יתרו חזר לארצו ונשאר גוי, אלא שתמיד נשארה לו זיקה לישראל והיה קשור עמם, אבל לא הצטרף עד שנהיה חלק מכלל ישראל, אלא גר כעם בפני עצמו שהיו לו קשרים טובים עם ישראל, כלומר הוא חיזק אותם מבחוץ אבל לא היה חלק מהעם גופיה, הם הרגישו קרובים מאד לישראל אבל לא ישראל ממש, ולכן בשעת מחיית עמלק היה קיני גם כעם בפני עצמו, חוץ מארץ ישראל, אבל היה גר בארץ עמלק, כלומר הוא הרגיש את עצמו קרוב לשני העמים ולא ראה בזה סתירה, ולכן היה חשוף לסכנה שימות במלחמת עמלק ולכן הזהירו שאול, שמכיון שעשה חסד א"כ הוא רוצה בדוקא שיצא ולא יסתכן. וכן מצינו [הפטורת היום] אצל יעל אשת חבר הקיני שהרגה את סיסרא, והנה יעל לא היתה חלק מישראל, אלא חלק מהקיני, בני יתרו, והם היו בשלום עם כנען כמש"כ כי שלום בין יבין מלך חצור ובין בית חבר הקיני, כלומר הם לא נחשבו כיהודים בעיני הגוים ולא נחשבו גוים בעיני היהודים, ולכן כאשר סיסרא נס מהמלחמה וחיפש מקום לנוח הוא נס אל אהל יעל, אבל מכיון שבאמת הם היו קשורים לבנ"י אז היא הרגה אותו כידוע, ולכן משבחת אותה דבורה שהרי התנדבה לעשות אף שלא היתה מחוייבת בדבר.

וידוע היום בא"י שבט הדרוזים, וי"א שהם צאצאי יתרו, ושמעתי בא"י שבכפר דרוזי אחד ישנו קבר יתרו, אבל זה מתאים שהרי הם קרובים מאד עם יהודים אבל הם לא יהודים, הם משרתים בצבא, הם משתפים פעולה, אבל הם לא יהוד. ואולי שהיו ביניהם כמה קבוצות, שחלק התגייר ממש ונהיה חלק מכלל ישראל וחלק לא התגייר ורק שמר קשרים עם בני ישראל והיו קרובים ברוח אבל לא בתור לאום, וגם שייך שחלק התגייר ולאחר זמן נשרו חזרה לבין האומות, והרי רואים מחז"ל שהביא רש"י בפרשת בהעלותך, והעתיקו הרמב"ן אצלנו, שנתנו לבני יתרו את יריחו עד שנבנית בהמ"ק, וזה 440 שנה, והגמ' בתמורה אומרת שהם למדו תורה מעתניאל בן קנז, שהוא ביקש תלמידים הגונים והקב"ה המציא לו את בני קיני שבאו ללמוד תורה, וכנראה שהם היו שבט מיוחד בתוך הקיני, וגם בירמיה מצינו שהיו שם בני יונדב בן רכב שלדעת חז"ל היו מבני יתרו וג"ז הובא בראב"ע ורמב"ן, הרי שהיו לפעמים חלק מכלל ישראל ולפעמים לא, ובזמן שאול היו ביחד עם עמלק.

ולפ"ז אפשר שאף שהגיע יתרו להשגה של כי עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים, מ"מ לא דוקא שהוא ובניו התגיירו ונהפכו לחלק מכלל ישראל ממש, אלא עיקר מטרתו היתה לחזק, לעשות חסד, משהו מהחוץ שישמור את בני ישראל, וזה היתה כוונת משה כאשר ביקש מיתרו להשאיר והיית לנו לעינים, דהקשינו לעיל למה צריכים אותו, וכי אנו צריכים את הדעת תורה של יתרו, אבל לא ביקש שיהיה לראש, אלא לעינים, כלומר להסתכל, ולשמור scout, וזה באמת עשו בני יתרו, הם שמרו על בני ישראל מבחוץ, ולכן אף שאפשר שחזר לארצו ולא

התגייר, אבל הקשר בין יתרו ובין ישראל נשאר קשר אמיץ בכל השנים, ואדרבה הם יכלו לשמור אותם יותר טוב מבחוץ מאשר מבפנים, וכמו שאירע במעשה סיסרא, וזה הוא התפקיד של יתרו.¹

ובזה אפשר להסביר מה שפירש"י [פ"ח] שמשם סיפר לחותנו את כל סיפור יציאת מצרים "למשוך את לבו לקרבו לתורה". וצ"ע, דהרי קודם בואו של יתרו למשה כבר פירש"י [פ"ה] שבשבו של יתרו דיבר הכתוב שהיה יושב בכבודו של עולם ונדבו לבו לצאת אל המדבר מקום תהו לשמוע דברי תורה, הרי שכל ביאתו של יתרו היתה לשמוע דברי תורה, וא"כ מדוע הוצרך משה למשוך את לבו לקרבו לתורה, הרי הוא מקורב?

ומבואר מזה שבשעה שבא יתרו הוא עדיין לא החליט להדיא שהדרך היחידה היא תורה, אלא הוא בא להדגים ולבקר ולהריח, וזה דקדוק הלשון "נדבה לבו לשמוע דברי תורה", והיינו שזה נדבה מצדו, שהוא מבקש למצוא את הדבר הנכון, והוא חושב שזה התנדבות מצדו לשמוע דברי תורה, וזה הבין משה רבינו שהמתנדב שאמנם זה מדרגה במצוות, בחסד, בתפלה מצינו תפלת נדבה, בקרבנות יש שלמי נדבה, במשכן כתוב נדבה לבם אותם, זה מדרגה נפלאה, אבל אין זה מה שהקב"ה רוצה – הקב"ה רוצה שהאדם יבין שאין דרך אחרת, כי הם חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה זה לא התנדבות, התנדבות זה אחד מכמה אופציות, אני יכול לעשות את זה או את זה, בשביל ארוחת צהרים אפשר להיות סנדוויץ או מרק ירקות, והאדם מחליט מה שמחליט אז זה התנדבות, אבל לנשום אויר זה לא התנדבות זה הכרחיות, וממילא הרגיש משה שעליו עדיין למשוך יתרו לדברי תורה. והיינו שמכיון שעכשיו עדיין הוא גוי, שהרי עדיין לא התגייר, ממילא רק שייך שיתנדב לתורה אבל לא שירגיש שמציאות התורה הוא החיים עצמם, ולכן אף שחכם גדול היה מ"מ לא שייך היה לתורה, שהרי חכמה בגוים תאמין אבל תורה בגוים לא תאמין, שאצל גוי לא שייך לבוא למדרגת תורה.

ובזה מובן מדוע כפה הקב"ה את ישראל ההר כגיגית אף שאמרו נעשה ונשמע אבל לא עשה כן לאוה"ע שהרי לעת"ל יטענו על זה מדוע לא כפית עלינו הר כגיגית, והיינו משום שאצלם באמת אם לא יהיו מקבלים את התורה אז זה באמת לא קבורתם, דרך הישראלי בלי תורה אינו כלום, כלומר אם הוא לא מקבל את התורה אז אין הפשט שהוא בן אדם אלא שחסר לו תורה, אלא הוא כלום, זה קבורה גמורה, משא"כ אצל אוה"ע אפילו אם לא יקבלו את התורה עדיין יהיו אנשים שחיים ומדברים ועוסקים בענייני עוה"ז, אבל זה לא שייך אצל ישראל, וממילא לא שייך אצל הגויים כפיית הר כגיגית.

ויתיישב בזה הוכחת הרמב"ן שהקשה למ"ד יתרו לאחר מתן תורה בא מדוע לא כתוב שמשם סיפר לו על מתן תורה, הרי זה הנס היותר גדול – השמע עם קול אלקים חיים מדבר מתוך האש ויחי, ואיך השמיט את זה, והרמב"ן לא אומר בזה תירוץ ברור. ולהנ"ל י"ל שמכיון שמתן תורה היו בנוי בחלקו על כפה עליהם הר כגיגית, זה העומק של מת"ת, ממילא כאשר ראה משה שיתרו נדבה רוחו אבל עדיין לא מביין את החיות של תורה,

לשמוע למי שקטן ממנו ולכבדו כראוי, ולכן הציע את זה לפני בני ישראל, והם הסכימו לזה, ולכן ביטל דעתו. ואולי גם נמלך בגבורה כמו שאמר לו יתרו, אבל אפשר שהקב"ה הסכי עם העצה משום שראה שני ישראל הסכימו, אבל לא דוקא זה היה עצה נכונה.

¹ ומה שהסכים משה לעצת יתרו, אפשר שאין זה רק בגלל ענוותנותו של משה, וישמע משה בקול חותנו ויעש ככל אשר אמר, לא דוקא משום שזה היה רעיון טוב ולא דוקא משום שהסכים עם זה, אבל משה הסכים

ממילא לא היה יכול להסביר לו את זה, אי אפשר להנציח את זה בלב יתרו, כי באמת לא היה מוכן לכך.

ובאמת מבואר כאן שיתרו שבא בהתלהבות גדולה וראה והבין את חסדי ה' ושיבחו וסיפרו, אבל בסופו של דבר הצטננה התלהבותו ולא נהיה חלק מהכלל, כי מי שכל יהדותו בא ממופת ופלא זה לא מספיק, זה אולי יכול להתחיל אותו על המהלך הנכון, אבל כרגיל זה לא מביא לידי גמר, אם לאחר המופת והפלא לא מקבלים חיי תורה באופן מחייב ממש, אז המופת לא נמשך, וזה כוונת רש"י במה שאומר שנדבו לכו לצאת, זה לא מספיק, התנדבות לא מספיקה, זה צריך לחייב, ואמנם אנו רואים שעל ויחד יתרו פירש"י רש"י שנעשה לכו חדודין חדודין, כלומר נשאר בו קצת רגש בשביל הרשעים, ממילא לא זכה לקבל על עצמו תורה באופן המחייב, וממילא לא זכה לתורה, אבל זכה לחסד, ואתה עשית חסד, וזכות החסד היתה מספיקה בשבילו בשביל שיזכה לחיי עוה"ב ויצטרף לישראל וינצל על ידם, אבל מ"מ לא זכה לתורה, כי תורה בגויים אל תאמין, וזה כולל גם את יתרו ואת בני קיני.

ואפשר לפ"ז לבאר דקדוק לשון רש"י בשופטים א-טז ששם כתוב שמביני קיני חתן משה עלו מיריחו למדבר יהודה ביחד עם עתניאל בן קנז, ורש"י מעתיק את הגמ' בתמורה שעתיאל ביקש מקב"ה שיזמן לו תלמידים הגונים, והקב"ה הזמין לו את בני קיני, ולשון רש"י הוא "וזימן לו החסידים הללו", ותמיד תמהתי על לשון חסידים שהשתמש בו רש"י, ולא

מצאתי שום מקור לזה, אבל לפי"ד אפשר שבאמת כל השייכות של בני קיני לתורה רק בא על ידי החסד של יתרו, שלזה הוא באמת השתייך, ועל ידי החסד הוא בא לתורה, כלומר הוא לא בא לתורה ע"י קבלת התורה שהרי לא היה שם, אבל מכיון שאתה עשית חסד עם כל בני ישראל, לכן נשאר בחיים והצטרף בסופו של דבר לכלל ישראל, ולכן נקרו צאצאיו בתור "החסידים" הללו, ודו"ק היטב.

[וע"פ הזוהר וקבלת האריז"ל שהובא בחיד"א בהרבה מקומות [עיין חומת אנך שופטים שם] נשמת יתרו "בא מהטוב שבקין", כלומר שבני ישראל באמת באו מבני שת, וזה זרע אברהם יצחק ויעקב, אבל יתרו משתייך למשפחת קין, ואולי זה לפי הגלגולים, ומכיון שאמרה חוה קניתי איש את ה', ולכן אף שלא זכו לתורה מסיני, אבל זכו לתורה ע"י חסד, וזה הקשר שלהם אל הקב"ה.

[והנה בפרשת קדושים איש אשר יקח את אחותו גו' חסד הוא, ופירש"י בשם הגמ' שהרי קין נשא אחותו, חסד עשה המקום לבנות עולמו ממנו שנאמר עולם חסד יבנה, הרי שקין נבנה מחמת החסד של הקב"ה, כי אחרת לא היה נבנה העולם שהרי לא היתה נקבה אחרת, והיינו שעשה חסד עם קין, אבל מ"מ מזיווג כזה באו בני קיני, ולכן כל השייכות שלהם לישראל הוא דוקא ע"י מדת החסד, ואתה עשית חסד עם בני ישראל, וזה זכות הקיום שלהם, ודו"ק.]